

Eutanazija pred zakonom

Valentin POZAIĆ

Sažetak

Mentalitet kulture smrti zahtijeva ozakonjenje eutanazije u ime obrane ljudskog dostojanstva. U pluralističkom društvu moralna se pitanja konačno razrješavaju zakonom, a temelj zakonskih propisa je konsenzus, a ne moralnost. Ozakonjenjem eutanazije niječe se ravnopravnost i jednako dostojanstvo svih ljudi. Novi Kazneni zakon Republike Hrvatske govori o usmrćenju na zahtjev i smatra ga kaznenim djelom protiv života. Mogućnost umiranja u skladu s ljudskim dostojanstvom nudi kultura života, a ostvaruje se posebice u hospiciju.

Značenje pojma eutanazija

Rasprava o eutanaziji pa ni o samom pojmu eutanazije nije završena.¹ U svom izvornom značenju eutanazija je označavala čovjekovu želju i molitvu za dobrom, tj. blagom, brzom i bezbolnom smrću, bolje rečeno za blagim umiranjem. Na sljedećem stupnju, eutanazija označuje pozitivnu brigu, zauzimanje, kao i njegu da se umiranje, koliko je samo moguće, proživi bez tjelesnih boli i duševnih tjeskoba – poštujući i život i naravni dolazak smrti. Treće, suvremeno značenje uključuje u sebi ona dva prva, dodajući mu novi, agresivni sadržaj. Taj se pojam danas uglavnom upotrebljava u njegovom »preciznijem – i iskvaenom – značenju«,² tj. u smislu namjernog i nasilnog oduzimanja života. U istom se smislu upotrebljava i u crkvenim dokumentima: »Pod izrazom eutanazija misli se na čin ili propust koji po svojoj naravi ili s nakanom uzrokuje smrt kako bi se na taj način uklonila svaka bol. Eutanazija se, dakle, sastoji u nakani volje i u primijenjenim postupcima.«³ Želi se, dakle, ukloniti bol ubojstvom čovjeka, a za to se primjenjuju primjerena sredstva.

Za izvorno značenje eutanazije, u njezinom smislu blage i nenasilne smrti, danas se rabi izraz *pratnja umirućih*: pružanje svake moguće i razumski opravdane pomoći, bez nasilja nad životom ili tijekom umiranja. Sam izraz

- 1 Pavlović, Š., (1990) Višeznačnost čina eutanazije, *Medica jadertina* 1–2, str. 40–41.
- 2 Ramsey, P., (1980) *Ethics at the Edges of Life: Medical and Legal Intersections*, Yale Univ. Press, New Haven, str. 146.
- 3 Sveti zbor za nauk vjere, *Deklaracija o eutanaziji*, br. II (u: Pozaić, V. (1985) *Život dostojan života. Eutanazija u prosudbi medicinske etike*, FTI, Zagreb, str. 102–103).

eutanazija danas se upotrebljava u značenju »samilosno ubojstvo« (aktivno ili pasivno, direktno ili indirektno). To je neophodno imati na umu da se izbjegnju moguće zabune, nesporazumi i dvosmislenosti u raznim nazivima koji se u svakodnevnoj uporabi, pa i u stručnoj literaturi, nadodaju opterećenom pojmu eutanazija (aktivna – pasivna, direktna – indirektna, pozitivna – negativna). Kad god je u pitanju eutanazija, misli se na namjerno ubojstvo.

Teorija i praksa

Otkako je sedamdesetih godina prošlog stoljeća u Velikoj Britaniji i SAD započela javna rasprava o eutanaziji, ona ne silazi s pozornice. E. Haeckel (†1919.) zahtijevao je da se duševno i tjelesno neizlječivi bolesnici pobiju na bilo koji prikladan i bezbolan način. Godinu dana nakon njegove smrti, tj. 1920., s više stručnosti tom će pitanju pristupiti pravnik K. Binding i liječnik A. Hoche.⁴ Oni određuju koji su životi nevrjedni života i nazivaju ih balast–egzistencijama; takve treba ukloniti iz zajednice živih. Potom je Hitler takve nazvao beskorisnim jedačima, a teoriju uglednih i priznatih profesora primijenio u praksi.

Suvremeni američki protestantski teolog Joseph Fletcher govori o nepopravljivim ljudskim vegetativcima, koji samo troše privatna i javna dobra. Priželjkuje vrijeme kad ćemo prijeći od kontrole rađanja na kontrolu umiranja⁵, dakako, primjerenim i učinkovitim metodama. Unatoč bolnom njemačkom iskustvu s eutanazijom u Drugom svjetskom ratu, u Njemačkoj je godine 1980. osnovana *Deutsche Gesellschaft für humanes Sterben*, a liječnik Julius Hacketal je izišao u javnost sa svojim jasnim *pomaganjem* u provođenju auto–eutanazije.⁶ Njegovim priručnikom služila se barem jedna od četiriju austrijskih medicinskih sestara, koje su slale na onaj svijet *dosadne i teške* bolesnike; dakako, bez njihove želje i znanja.⁷ Nije manje poznat, po struci pomaganja, američki liječnik Jack Kevorkian.⁸ Nove razloge u prilog eutanazije iznio je i prvi predsjednik Europske banke za izgradnju i razvoj, Jacques Attali: nakon 60.–65. godine čovjek gubi sposobnost proizvodnje i na teret je društvu, zato treba tu mašinu naglo zaustaviti; socijalistička logika je sloboda, a temeljna sloboda je samoubojstvo.⁹

Eutanazija nije nepoznata ni u Hrvatskoj. Iz liječničkih krugova (prof.dr. Željko Poljak, urednik *Liječničkih novina*) pojavio se g. 1997. komentar (navodim djelomice): »U Saboru su u drugom čitanju noviteti u našem kaz-

4 Binding, K.– Hoche, A. (1920) *Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens. Ihr Maß und ihre Form*, F. Meiner, Leipzig.

5 Fletcher, J. (1973) *Ethics and Euthanasia*, u: Williams, R.H. (izdavač) (1973), *To Live and to Die: When, Why, and How?*, Springer, New York, str. 116.

6 Usp. *Slobodna Dalmacija*, 17. ožujka 1986., str. 21.

7 Souček, B. Doživotni zatvor za dvije bolničarke, *Večernji list*, 30. i 31. ožujka 1991., str. 8.

8 Doktor Smrt pomaže i mladima, *Večernji list*, 17. ožujka 1998., str. 60.

9 Usp.: A Bill that is to come, *Catholic Medical Quarterly* 3 (1992) str. 3.

nenom zakonodavstvu, među kojima su 'usmrćenje na zahtjev' (eutanazija), prekid trudnoće i čedomorstvo, pitanja koja su doslovno od životne važnosti. (...) Liječnici samo mogu sa čuđenjem zapaziti čudan raskorak: Sabor je ukinuo smrtnu kaznu, a sprema se na legalizaciju eutanazije i čedomorstva. (...) Istina, pravo je Sabora da eutanaziju i abortus legalizira dizanjem ruku većine zastupnika, ali ćemo tada živjeti u apsurdnoj situaciji: opasni teški kriminalci mogu i dalje živjeti kao prijetnja čovječanstvu, a nedužnim bolesnicima i djeci prijeti smaknuće... Ako se naš Sabor slučajno odluči za legalizaciju prekida trudnoće i eutanazije, neka nitko ni u snu ne pomisli taj posao povjeriti liječnicima... Za egzekuciju bilo koje vrste neka se pobrine zakonodavac kako god zna i umije, možda posebnom izobrazbom krvnika i abortera, a ne časnoga liječničkog staleža.«¹⁰ Nakon tako jasnih i odlučnih stavova, slijedi sasvim nešto neočekivano; autor ističe da se nije izjasnio ni protiv pobačaja ni protiv eutanazije, već samo protiv toga da to izvode liječnici: »Nisam se izjasnio protiv abortusa, eutanazije i egzekucije, samo tvrdim da se to liječnika ništa ne tiče i da ga se ne smije ticati – ako u budućnosti želite imati u njega povjerenja.« Tako ostavlja otvorenom dvojbu: kad bi to netko drugi izvodio, moglo bi biti dobro, dopušteno, poželjno!?

Ljudsko dostojanstvo

Kao jedan od najjačih motiva, društveno i uljudbeno prihvatljivih, u prilog eutanazije redovito se navodi vrednota ljudskog dostojanstva. Tvrdi se, naime, da su teška stanja bolesti i umiranja u nepomirljivoj suprotnosti s ljudskim pravom na dostojanstvo u tijeku umiranja. Da bi se izbjegla povreda prava na dostojanstvo u umiranju, ide se dotle da se želi pogaziti bitno, elementarno i osnovno ljudsko pravo, temelj svih ostalih pa i onoga na dostojanstvo u umiranju, a to je pravo na opstojnost, pravo na život. Zvuči više nego neobično da se u ime čovječnosti smije, štoviše, treba i mora ubiti – čovjeka.

U kršćanskoj antropologiji, filozofski gledano, ljudsko dostojanstvo nije shvaćeno kao nešto izvanjsko, ovisno o stanju čovjekova zdravlja ili bolesti, ili osobne krivnje; ono je nešto unutrašnje, bitno, neuvjetovano i neotuđivo čovjekovu biću kao takvom. Ljudsko dostojanstvo izvire iz cjelokupne kvalitete čovjeka kao osobe, kao duhovno tjelesnog bića, obdarena razumom i slobodom, samoodgovornošću i mogućnošću samoodređenja, ukoliko je stvoren na sliku Božju (Post 1,26–27), određen za vječnost. Ljudsko dostojanstvo je izvan dosega čovjekove moći. Ono je tu bez obzira na okolnosti u kojima pojedinac živi. Čovjek ga može poštivati ili ne, ali ga ne može dodijeliti ili oduzeti. Čovjek ne može biti lišen svoje bitne oznake: da je slika

10 Poljak, Ž., Zakon opasnim kriminalcima omogućuje život, a nerođenoj djeci smaknuće, *Vjesnik*, 17. rujna 1997., str. 11.

Božja. Snagom svojega dostojanstva svaki čovjek u svakom stadiju svoga života, makar ono bilo stavljeno u pitanje teškom bolešću ili patničkim tijekom umiranja, uvijek zadržava pravo i dužnost na poštivanje temelja i preduvjeta tog dostojanstva. Čak ni s biološkog stanovišta čovjek ne može biti sveden na živućeg ne-čovjeka, ne može biti o-ne-čovječen. S teološkog gledišta pogotovo ne postoji tako nešto kao život bez vrijednosti, nevrijedan da se živi.

Tu je, zatim, pitanje slobode kao naročite čovjekove odlike. Veli se, da će odluka o primjeni eutanazije biti stvar slobode pojedinca. Možda bi upravo sloboda bila najviše ugrožena. Naime, ako su njegove boli dosegle stupanj nepodnosivosti, koliko je on uistinu 'slobodan' za tako presudnu odluku? Iskustvo svjedoči da molbe teških bolesnika i umirućih u ogromnoj većini slučajeva nisu želja za ubojstvom, već očajni prosvjed protiv neodgovarajuće njege i pažnje. Budući da su teški bolesnici i umirući nerijetko teži okolini nego li samima sebi, nije isključeno da im iz te okoline stigne poruka da se slobodno oslobode svoga stanja... Problem se povećava za slučajeve kad bolesnik više nije u stanju odlučivati o sebi, i to bi morao učiniti netko drugi: u čijem najboljem interesu?!

Ozakonjena eutanazija

Smisao i cilj zakona je jamčiti i promicati temeljne vrednote, zajedničko dobro. Po svojoj naravi zakon je utjelovljenje moralnih vrijednosti. Zakon je ili moralan ili nije zakon. Najveće dobro svake zajednice je život svih pojedinaca i život svakog pojedinca napose. Ako nisu zajamčeni svi životi, nije zajamčen ni jedan. U pitanju je temeljna jednakost i ravnopravnost i dostojanstvo svih ljudi. U društvu jednakih, što bi trebala biti demokracija, nije moguće da jedan pojedinac zaniječe pravo na život nekom drugom pojedincu.

Očito je da je ozakonjenje eutanazije, u njezinom današnjem značenju, nespojivo s vrednotama naše suvremene kulture. Naime, ako bi netko imao zakonsko pravo na eutanaziju, drugi oko njega imali bi dužnost omogućiti mu da ostvari to pravo, tj. morali bi ga ubiti na njegov zahtjev, kad to on sam ne bi mogao. U suprotnom, njegovo bi pravo bilo neostvarivo. Takvo je duhovno ozračje barem za sada nezamislivo. Pravna država ima neizostavnu obvezu štiti ljudski život u svim njegovim stadijima.

Istodobno, svjedoci smo, zakon preuzima prvenstvo morala, prvenstvo savjesti. Opravdano ili neopravdano, zakon sve više zahvaća u područje medicinske djelatnosti. Da bi se osigurao od raznih neprilika, uz svoje znanje i dobro odgojenu savjest, liječnik mora dobro poznavati i poštivati zakonske norme. Pravila vrednovanja i djelovanja sve se više traže u zakonu, a ne u moralnosti reda vrednota. Kao da moral ovisi o zakonu, a ne obratno. Kao da je moralno ono što je po zakonu odobreno, ili barem nije zabranjeno, pa i onda kad su u pitanju pitanja života i smrti. Tako se, i u ime i pod plaštem

demokracije, uvodi etički relativizam. Demokracija, međutim, ne znači anarhiju vrednota. Naprotiv, kako kaže Ivan Pavao II., »civilni zakon mora svim članovima društva osigurati poštovanje određenih osnovnih prava, koja po naravi pripadaju osobi, a koja svaki pozitivni zakon mora priznati i jamčiti. Prvo i temeljno pravo među svima je nepovredivo pravo na život svakog nedužnog ljudskog bića«. ¹¹ U pluralističkom društvu, u otvorenom društvu – otvorenom jednako za sve odabire bez obzira na red vrednota, u sredinama raznorodnih i proturječnih moralnih nazora, moralne se dvojbe rješavaju silom zakona, a zakon je donesen većinom podignutih ruku. Što su znali, što su htjeli znati oni koji su dizali ruke, o odnosu zakona i morala, o odnosu javnog poretka i reda vrednota, ostaje zagonetno. Dižu li se u parlamentu ruke u skladu s objektivnim redom moralnih vrednota, u cilju općeg i zajedničkog dobra, ili nekih drugih interesa? Da je u društvenoj i političkoj praksi na pozornici češće zastupljena taktika nego li etika, ni to ne treba posebno isticati. Koje će mjesto zauzimati moralnost zakona u svijetu gdje vladaju karijera i novac? Konačno, hoće li za liječnika u donošenju odluke o životu i smrti pacijenta presudna biti savjest ili zakon?

Činilo se sve do nedavno da je ozakonjenje eutanazije nespojivo sa zasadama suvremene antropologije. Međutim, Nizozemska je g. 1993. donijela zakon, mnogo kritiziran i tumačen na razne načine, po kojemu liječnik nije kažnjen ako aktivno pospješi umiranje bolesnika, kad dotični to zatraži. Liječnik je dužan prijaviti takav slučaj, a na predstavnicima je vlasti hoće li pokrenuti istražni postupak. Tumačenje je dosta opširno. Hitler je svoju naredbu za istu stvar, od 1. rujna 1939, sažeo u samo jednu rečenicu. ¹² Novi je holandski zakon izazvao brojne i različite ocjene. Radi se, kako se izrazio kardinal F. Angelini, o »kukavičkoj kapitulaciji medicinske znanosti i o veoma teškom vrijeđanju ljudskog dostojanstva«. ¹³ Tvorcima zakona pokušavaju uvjeriti da time nije legalizirana eutanazija. ¹⁴ Izvještaji, međutim, donose brojke o eutanaziranim bolesnicima, mimo i protiv njihove volje ¹⁵, što je kod bolesnika pobudilo bojazan i nepovjerenje prema liječniku. Pa i liječnik

11 Ivan Pavao II. (1995) *Evangelium vitae – Evandjele života*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, br. 71.

12 »Reichsleiter Bouhler und Dr. med. Brandt sind unter Verantwortung beauftragt, die Befugnisse namentlich zu bestimmender Ärzte so zu erweitern, dass nach menschlichem Ermessen unheilbar Kranken bei kritischster Beurteilung ihres Krankheitszustandes der Gnadentod gewährt werden kann«, u: Friedlander, H. (1997) *Der Weg zum NS-Genozid. Von der Euthanasie zur Endlösung*, WBG, (*The Origins of Nazi Genocide. From Euthanasia to the Final Solution*, 1995.), str. 125; preslik naredbe donesen je na trećoj stranici, uz naslov.

13 Sveta Stolica osuđuje nizozemski zakon o eutanaziji, *Glas koncila*, br. 8, 21. veljače 1993., str. 3.

14 Beemer, T. (1994) *Zur neueren Euthanasiedebatte in der Niederlanden, Schweizerische Gesellschaft für biomedizinische Ethik*, Ženeva, str. 12–14.

15 Usp. Brungardt, G.S. – Egbert, A.M. (1994) *Blurring the Distinctions: Euthanasia vs. Withdrawal of Care*, *Linacre Quarterly* 1, str. 73–80.

koji sam tvrdi da to nije zakon o eutanaziji, priznao je, u osobnom razgovoru, kako je jednome svome pacijentu morao obrazlagati to stanje, i svoj stav u pogledu pomaganja umiranja; utrošio je pola sata kako bi ga uvjerio da ga on neće eutanazirati.

Statistika je pokazala da je broj tako pospješениh smrti značajno, ali i zabrinjavajuće rastao (praksa je počela prije zakona; statistike sežu do u 1990. godinu gdje su zabilježena 454 slučaja, a 1994. ih je već 1.424), pa su 1995. g. tom zakonu postavljena neka ograničenja.¹⁶ Zanimljivo je da je broj pospješениh smrti značajno porastao, a broj istražnih postupaka se smanjio. A zabilježeni su iznenađujuće brojni slučajevi – oko tisuću na godinu – da je smrt pospješena, premda to pacijenti nisu tražili.¹⁷ Dakle, čisto ubojstvo nedužnih ljudi. Tako je i opet potvrđen aksiom *skliska nizbrdica, napuknuta brana*: kad zlu otvorimo vrata, više nismo kadri nadzirati ga. Nakon Nizozemske, eutanazija je bila legalizirana i u jednoj državi u Australiji, ali je taj zakon ubrzo dokinut.¹⁸ Ozakonjivanje pobačaja i eutanazije nije nikakva pravednost, već zakonsko reguliranje bezakonja i nepravde.

Hrvatski *Kazneni zakon* ne poznaje eutanaziju po imenu. Ipak, čini se, da govori o njoj u članku 94. pod nazivom *Usmrćenje na zahtjev*: »Tko druga osoba umrijeti na njegov izričit i ozbiljan zahtjev, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina«. ¹⁹ Eutanazija kao pomoć pri umiranju ili pospješivanje umiranja na zahtjev, u hrvatskom se zakonodavstvu, dakle, smatra ubojstvom čovjeka, te je ubrojena u poglavlje o kaznenim djelima protiv života i tijela.

Liječnik bi vjerojatno bio najčešće onaj koji bi morao izvršiti eutanaziju. Time bi došao u sukob sa svojom temeljnom obvezom da služi životu, jer u zakletvi izjavljuje: »Apsolutno ću poštovati ljudski život od samog začetka.«²⁰ I dosljedno: »Jedini gospodin kome liječnik treba služiti jest život.«²¹ U suprotnom, sama bi se liječnička profesija podijelila na one koji poštuju život i one koji su spremni zadati smrt. Ta bi pak činjenica neizbježno nagrizla povjerenje bolesnika u liječnika: nikad ne bi bio siguran hoće li određena igla biti za život ili za smrt.

Doživljaj života i umiranja

Osnovni je čovjekov doživljaj da mu život teče nezaustavljivo, da teče bez kraja. Čovjek je toliko zaljubljen u život, da nerado pomišlja na njegovu

16 Richter, B. (1995) Eutanazija jučer, danas i..., u: *Glasnik HKLD* 1 12–20.

17 Euthanasia and Assisted Suicide in the Netherlands and in Europe, Institute for Bioethics, Maastricht 1996., str. 14.

18 Konjohodžić, S., Prvo zakonito samoubojstvo u svijetu, *Vjesnik* 27. rujna 1996., str. 10.

19 Kazneni zakon (1997), *Narodne novine*, Zagreb, 1. izd., članak br. 94.

20 Grmek, M.D. (1967) Deontologija, liječnička, *Medicinska enciklopedija*, JLZ, Zagreb, str. 38.

21 Büchner, F. (1985) *Der Mensch in der Sicht moderner Medizin*, Herder, Freiburg–Basel–Wien, str. 147.

krhkost, privremenost i prolaznost ili uopće ne pomišlja. Međutim, stvarnost je da nas svaki sat nosi bliže našem završnom stadiju i dometu. Ljudski život nezaustavljivo juri svome svršetku – smrti; kroz bolest, patnju, bol i ponekad agoniju. Pod određenim vidikom čitav je zemaljski život usmjeren prema svojem svršetku koji se zbiva u smrti, u tijeku umiranja. Stoga je pitanje o značenju, smislu i načinu usvajanja i življenja toga posljednjeg stadija života neizbježno i od presudne važnosti.

Još ne tako davno umiranje je bilo obiteljski događaj: okupljao je mlade i odrasle, znance i prijatelje. Bio je to oproštaj s dragim članom obitelji, duše, u žalosti, ali i molitvi i nadi ponovnog susreta. Bila je to ujedno i neka vrsta škole umiranja, sasvim naravna i pristala. Danas, naprotiv, nije rijetkost da pacijent umire sam, napušten i od najbliže rodbine, prepušten neumitnoj sudbini biološke katastrofe. U takvim okolnostima nerijetko sav teret smrtnoga straha i tjeskobe pada na samog umirućeg. Nipošto nije utješna činjenica da u času kad čovjek postaje najmanji od svih svojih životnih veličina – na razini tjelesnog postojanja, već izručen tzv. društvenoj smrti – napušten od svih, sâm, bespomoćno gleda svoj kraj.

Teško bolesne, ili one pri kraju života, najradije se izručuje brizi bolničkog osoblja, koje za blisku i trajnu pratnju umirućih niti je osposobljeno, niti ima vremena zbog zauzetosti oko onih kojima se još može pomoći produljiti život. Redoviti redatelji scenarija umiranja u bolnici su medicinske sestre, ponekad liječnik. Kakvi su ti redatelji? Kakve bismo poželjeli za sebe?! Tek hospicijska ekipa, uz primjerenu liječničku njegu, ublaživanje boli i ljudsku pažnju, jamči kvalificirane redatelje i pratiocice na putu umiranja.²² Smrt je za čovjeka vjernika posljednji važan događaj u ovozemaljskom životu – označuje uspjeh ili promašaj s obzirom na postignuće posljednjeg cilja. Stoga, vjernik ne može ostati ravnodušan spram načina na koji će završiti svoj život na zemlji, i kako će se na taj tako značajan događaj pripremiti: s više ili manje boli, tjeskobe, pri svijesti ili u nesvijesti, svjestan ili nesvjestan onoga što se s njime zbiva.

Dar – sloboda – odgovornost

Temeljni stav spram života, u svjetlu vjere, izrečen je u crkvenom nauku ovako: »Dar života što ga je Bog Stvoritelj i Otac povjerio čovjeku, od njega zahtijeva da bude svjestan njegove neprocjenjive vrijednosti i da za nj preuzme odgovornost.«²³ Dar života nije bilo kakav dar: neki predmet, nije neka sposobnost makar kako cijenjena; dar života je dar samog bića, samog postojanja. Stoga je i zahvalnost za dar života sasvim naročita: »Katoličkom će čitatelju biti očito da je jedini razmjerni odgovor tom Božjem daru – Euharistija. To je čin zahvaljivanja Bogu za njegova djela stvaranja i otkupljenja,

22 Pozaić, V. (1993) Hospicij promiče kulturu života, *Obnovljeni život*, 5, 459–476.

23 Zbor za nauk vjere (1987), *Donum vitae – Dar života*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, str. 7.

ostvarena u Isusu Kristu. To je također čin žrtve u kojoj mi, zajedno s Isusom, prikazujemo naše čitave živote Ocu, kao jedini mogući odgovor Njegovu daru.«²⁴ Zahvalnost za dar života čovjek izražava – na istoj razini samog dara – poštujući život, čuvajući ga i unapređujući ga. Tu se podrazumijeva i borba protiv boli, patnje i prijevremene smrti.

Drugi vatikanski sabor ističe cjelovitost pogleda na svekoliko ljudsko postojanje: »Bog je naime htio čovjeka 'dati u ruke vlastite odluke' (Sir 15,14) tako da sam od sebe traži svoga Stvoritelja i da, slobodno prijanjajući uza nj, dođe do potpuna i blažena savršenstva. Dostojanstvo čovjeka zahtjeva, dakle, da radi po svjesnom i slobodnom izboru, to jest potaknut i vođen osobnim uvjerenjem, a ne po unutarnjem slijepom nagonu ili po čisto vanjskom pritisku... Svatko će pak morati pred Božjim sudom položiti račun o svome životu, za sve što je učinio dobra ili zla.«²⁵ Čovjek u svojoj autonomiji ne niječe temeljni odnos, naprotiv, ističe svoj odnos s temeljem svoje autonomije, ističe temelj sve zakonitosti i svršnosti u svim stvorenjima i u samome sebi, a to je teonomija. Ako želi dostići domete dara života, birat će putove i načine koji su u skladu s unutarnjim zakonom i usmjerenošću naravi dara koji je primio.

Spram života i smrti čovjek se ne može ponašati svojevóljno, prohtjevno, neovisno o Darovatelju života, i Gospodaru života i smrti. Pa i onda kad veličina i dostojanstvo dara života, uslijed bolesti i patnje, zapadne u naočigled beznadno stanje, taj život ostaje – za nas ponekad nedohvatljivom tajnom obavijen – čudesni dar Božje ljubavi. Za čovjeka vjernika nema beznadna stanja u životu. On zna da je svemoćni, mudri i dobri Bog konačni redatelj drame ovoga svijeta i života svakog pojedinca. Tako piše sv. Pavao svojim vjernicima u Rimu: »Znamo pak da Bog u svemu na dobro surađuje s onima koji ga ljube« (Rim 8,28). I sama smrt ne predstavlja za vjernika konačnu katastrofu, već prijelaz iz prolaznosti u neprolaznost, iz vremenitosti u vječnost, iz jednog stanja života u drugo: više i dragocjenije. To Crkva izražava molitvom u Predslovlju Mise za pokojne, kad moli: »Tvojim se vjernima, Gospodine, život mijenja a ne oduzima.«

Teška povreda

Ljudski je tjelesni život nosilac osobnog postojanja, mjesto je slobode, temelj neponovljive osobne povijesti. Njime pojedinac ostvaruje svoje ljudske međusobne odnose i svoj odnos sa svojim Stvoriteljem. Tjelesni je život uvjet i mjesto gdje se ostvaruje božanski poziv upravljen pojedinoj osobi da se postupno sve više ostvaruje na sliku Božju. Zato se svaki zahvat u tjelesni život pojedinca, u tijelo čovjeka, tiče i njegove osobe. Osoba je nosilac toga tjelesnog života i vezana uz njegovu sudbinu, u ovom postojanju prolaznosti

24 Keating, J. – Corbett, J. (1996) Euthanasia and the Gift of Life, *Linacre Quarterly* 3, 40.

25 II. vatikanski koncil, *Dokumenti*, KS, Zagreb 1970., *Gaudium et spes* br. 17.

i onom neprolaznosti. Iz tih svojstava ljudskog života rađa se gotovo strahopoštovanje pred životom svakog pojedinca od njegova početka pa sve do svršetka. Zato se u običnom ali i u službenom govoru kaže da je ljudski život svet: »Ljudski je život svet jer od samog svog početka uključuje 'Božje stvaralačko djelovanje', i zauvijek ostaje u posebnom odnosu sa Stvoriteljem, svojom jedinom svrhom. Bog je jedini gospodar života od njegova početka do njegova svršetka: nitko i ni u kojim okolnostima ne može sebi uzeti pravo da izravno uništi nevino ljudsko biće.«²⁶

Imajući sve to u vidu, ne iznenađuje odlučan i jasan stav katoličkog nauka kad je u pitanju eutanazija. Takav se postupak smatra sramotnim i užasnim zločinom,²⁷ te se izričito veli: »Treba ponovno sa svom odlučnošću izjaviti da nitko i ništa ne može nikoga ovlastiti da zada smrt nekom nevinom ljudskom biću, bilo da se radi o zametku ili embriju, djetetu ili odraslom, starcu, neizlječivom bolesniku ili nekome koji je u agoniji. Nitko ne može tražiti taj ubojnički postupak ni za sebe ni za drugoga koji je povjeren njegovoj brizi, niti na nj pristati, izričito ili uključivo. Nijedna vlast ne može to zakonito nametnuti niti dopustiti. Radi se o kršenju Božanskog zakona, o povredi dostojanstva ljudske osobe, o zločinu protiv života, o atentatu na ljudski rod.«²⁸ Sažimljući katolički nauk, Ivan Pavao II. u enciklici *Evandjelje života* potvrđuje da je »eutanazija teška povreda Božjega zakona, ukoliko je namjerno ubojstvo ljudske osobe moralno neprihvatljivo.«²⁹ Eutanazija, nasilje nad životom, ponižava čovjeka u njegovom završnom stadiju života i dovodi u pitanje njegovu vječnost.

Poraz ili uspjeh

Nalazimo se na prekretnici izbora kulture smrti ili kulture života. Eutanazija kao nasilje nad ljudskim životom, iz bilo kojeg motiva, neusklađiva je s ljudskim dostojanstvom. Dostojanstvo u umiranju, kako ga susrećemo u hospiciju, pretpostavlja ublaženje boli, koliko je to samo moguće; još više, pretpostavlja oslobođenje od *duševne tjeskobe* koja muči čovjeka više nego li one *tjelesne boli*; duh hospicija jamči da se osoba neće osjetiti napuštenom, nepoželjnom i nevrjednom; naprotiv!³⁰ Značajne su u tom pogledu riječi utemeljiteljice *St. Christopher's hospicija*, dr. Cecily Saunders: »Ako pacijentu ublažite bol, ako se on doživi kao voljena osoba, tada vam neće postavljati zahtjeve za eutanazijom. Mislim da je eutanazija priznanje poraza i

26 *Donum vitae – Dar života*, br. 5, str. 15.

27 II. vatikanski koncil, *Dokumenti*, KS, Zagreb 1970., *Gaudium et spes* br. 27.

28 Sveti zbor za nauk vjere, Deklaracija o eutanaziji br. II., (u: Pozaić, V., *Život dostojan života*, str. 103).

29 Ivan Pavao II., *Evangelium vitae – Evandjelje života*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1995., br. 65 (usp. br. 64–67).

30 Jušić, A. (i sur.), (1995) *Hospicij i palijativna skrb*, ŠK – Hrvatska liga protiv raka, Zagreb.

posve negativan stav.«³¹ To je i nehotice posvjedočio talijanski političar, i ministar u vladi, Loris Fortuna. On, veliki pobornik razvoda braka, zakona o pobačaju – a na kraju svoga djelovanja pokušao je uvesti i zakon o eutanaziji, svoj je život htio dovršiti, doživjeti u bolnici *Clinica del Rosario*, okružen časnim sestrama... I nije zahtijevao eutanaziju.³² Umiranje u ljudskom dostojanstvu može se ostvariti u krugu obitelji, u bolnici ili u hospiciju, kad je zajamčen temeljni pristup poštivanja života i dostojanstva od začeca do naravne smrti.

Zaključak

Pitanje zahtijevanja ili nametanja eutanazije, pitanje temeljnog ljudskog prava na život, ljudskog dostojanstva u trpljenju i umiranju, više je praktično nego li teoretsko, akademsko pitanje. Na praktičan zahtjev života potreban je praktičan odgovor života. Eutanazija, kao nasilje nad životom i umiranjem, ne rješava to pitanje na način dostojan čovjeka, već stvara nova bolna pitanja. Jedan od mogućih djelotvornih i provjerenih odgovora, u skladu s ljudskim pravom na život i dostojanstvom u umiranju, daje hospicij. Pozitivan stav spram života na svim njegovim razinama i stupnjevima može nadjačati i iskorijeniti onaj negativni. Kultura života i civilizacija ljubavi daju odgovor po mjeri čovjeka.

EUTANASIA AND THE LAW

Valentin POZAIĆ

Summary

The mentality of the culture of death demands the legalization of eutanasia on the grounds of the defence of human dignity. Although moral issues in a pluralistic society are finally resolved by the law, the foundation of statutory regulations is consensus and not morality. The legalization of eutanasia denies the equality and the equal dignity of all people. The new penal law for the Republic of Croatia speaks about killing on demand which it considers a punishable crime against human life. The culture of life provides the possibility of dying in harmony with human dignity which best takes place in the hospice for the dying.

(Translated by A. Burnside)

31 Usp. Eibach, U. (1974) Tötung auf Verlangen? »Mercy killing«, *Der evangelische Erzieher* 26, str. 255.

32 Usp.: Messori, V. (1993) *Inchiesta sul cristianesimo*, Oscar Mondadori, Torino, str. 23.